

Suvi Taivassalo

**SUKUPUOLISTEREOTYPIAT
SUOMALAISESSA
LASTENKIRJALLISUUDESSA**

Elsa ja Lauri -kirjasarjan kuvituksessa ja teksteissä

TIIVISTELMÄ

Suvi Taivassalo: Sukupuolistereotyyppit suomalaisessa lastenkirjallisuudessa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma, varhaiskasvatus
Toukokuu 2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ja kuvata sukupuolistereotyyppien ilmenemistä neljässä lastenkirjallisuuden teoksessa. Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten ulkoisen olemuksen sukupuolistereotyyppit näkyvät valitun kirjallisuuden kuvituksissa, ja miten sukupuolistereotyyppinen toiminta kirjan sisällössä kuvataan. Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, onko kuvaamisessa eroja kirjasarjan uusimpien ja vanhimpien kirjojen välillä. Tarkoituksena oli tarkastella sukupuolistereotyyppioita sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisesti eli laadullisesti. Aineistona tutkimuksessa toimi Elsa ja Lauri -kirjasarjan neljä kirjaa, jotka valittiin tutkimukseen heteronormatiivisten hahmojen perusteella. Aineisto analysoitiin hyödyntämällä aineistolähtöistä sekä teorialähtöistä sisällönanalyysia sekä tekstin että kuvituksen analysointiin. Analyysissä teemoiteltiin sekä kirjojen kuvat että teksti aineistolähtöisesti, ja niiden tulkinnessa hyödynnettiin myös tutkimuksen teoreettista viitekehystä.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että sukupuolistereotyyppit näkyvät Elsa ja Lauri -kirjasarjan kirjoissa laajasti eri tavoin. Ne näkyvät esimerkiksi kirjan hahmojen toiminnassa ja ulkoisissa piirteissä. Tutkimustulokset osoittivat, että toiminta ja ulkoiset piirteet tukevat sukupuolistereotyyppioita feminiinisessä ja maskuliinisessa suhteessa. Myös lelujen ja esineiden käyttöä kuvattiin kirjoissa sukupuolirooleja vahvistaen. Kirjan julkaisuvuodella ei ollut merkitystä sukupuolistereotyyppien ilmenemisessä. Sukupuolistereotyyppioita ilmeni samalla tavalla vanhimmissa ja uusimmissa kirjoissa. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että sukupuolistereotyyppit ovat edelleen läsnä uudemmassakin lastenkirjallisuudessa. Tulokset avaavat käsitystä sukupuolistereotyyppien ilmenemisestä ja tarjoaa merkityksellistä tietoa myös varhaiskasvatuksen kontekstiin.

Avainsanat: sukupuolistereotyyppia, sukupuolisensitiivisyys, lastenkirjallisuus, sukupuoli

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1	Sukupuoli käsitteenä.....	7
2.1.1	<i>Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli</i>	8
2.1.2	<i>Sukupuolistereotypiat</i>	9
2.2	Lastenkirjallisuus.....	11
2.2.1	<i>Lasten kuvakirjallisuus</i>	12
2.2.2	<i>Lastenkirjallisuuden merkitys lapsuudessa</i>	13
3	TUTKIMUSKYSYMYSET	15
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
4.1	Tutkimusmenetelmät.....	16
4.2	Aineiston valinta	17
4.3	Aineiston analyysi	18
5	TUTKIMUSTULOKSET	21
5.1	Sukupuolistereotypiat.....	21
5.1.1	<i>Ulkoinen olemus</i>	22
5.1.2	<i>Sukupuolistereotypiat toiminnassa</i>	24
5.1.3	<i>Esineet ja lelut</i>	27
6	POHDINTA	29
6.1	Pohdintaa ja tutkimustulokset	29
6.2	Eettisyys ja luotettavuus	32
6.3	Jatkotutkimusehdotuksia.....	33
LÄHTEET	35
6.4	Aineistolähteet.....	37

1 JOHDANTO

Lastenkirjallisuus on osa Suomalaista kulttuuria. Vanhemmat, isovanhemmat, hoitaja sekä opettajat lukevat lapsille ja tuovat esiin sanallista ja kuvallista kulttuuria vauvaiästä alkaen. (Heinimaa, 2001.) Kirjallisuus kulkee mukana läpi elämän eri muodoissa oppikirjoina, sarjakuvina, satukirjoina sekä monilla muilla tasoilla. Lapsen ensi kuvakirja toimii leluna muiden joukossa, sitä halutaan haistella, maistella ja kokeilla, kun taas aikuisena kuvakirjallisuus voi olla väline käsitellä tunteita lasten kanssa (Heikkilä-Halttula, 2015). Parhaimmillaan kuvakirja voi olla lapselle sekä aikuiselle yhtä antoisa lukukokemus sen monien tasojen kautta (Heinimaa, 2001). Kirjojen lukeminen yhdessä aikuisen kanssa saa lapselle tunteen, että aikuinen on läsnä siinä hetkessä häntä varten (Heikkilä-Halttunen, 2015). Lasten kirjallisuutta luetaan niin kotona, koulussa kuin varhaiskasvatuksessakin. Kirjallisuuden merkitys on jokaiselle erilainen ja jokainen kokee sen niin kuin kokee itselle tärkeäksi.

Lapset viettävät paljon aikaa varhaiskasvatuksen instituutioissa. Tulevana varhaiskasvatuksen opettajan minun tulee ymmärtää myös kirjallisuuden merkitystä varhaiskasvatuksen valossa, jonka vuoksi koen tärkeäksi tuoda esiin myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) perustellut seikat tutkimukselleni. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) mainitaan, että varhaiskasvatuksessa tulisi käyttää rikkaita ja monipuolisia tekstejä sekä kertoa lapsille tarinoita. Lasten kirjallisuuden rooli lapsen kasvulle ja kehittymiselle on suuri. Kirjallisuuden kautta lapsi voi oppia kielen kehitystä, empatiaa, moraalialia, tunteita sekä esteettisyyttä (Heikkilä-Halttunen, 2015). Varhaiskasvatuksessa tulisi siis panostaa lasten kirjallisuuteen ja sen käyttämiseen osana opetusta. Kirjallisuuden avulla voidaan rikkoa perinteisiä sukupuolistereotyyppioita ja samalla vahvistaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta.

Sukupuolisensitiivisyys on varhaiskasvatuksessa sekä lapsuudessa tärkeä arvo ja sen tavoittelemisen on lapsen eduksi. Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan tietoisuutta sukupuolesta. Sukupuolta ei tuoda esiin tilanteissa,

joissa sillä ei ole merkitystä. Sukupuolisensitiivisyydellä tuemme lapsen kehitystä yhdenvertaisesti sukupuoleen katsomatta. (Eskelinen & Itäkare, 2020.) Sukupuolisensitiivisyydellä kasvattajat mahdollistavat lapsille sen, että he voivat olla tyttöjä tai poikia liittämättä siihen ennako-oletuksia tai rajoittamatta sukupuolta. Kasvattajan tulee tietoisesti pohtia kasvatukseen liittyviä sukupuolittuneita käytäntöjä (Ylitapio-Mäntylä, 2012), jotka voivat näkyä arjessa esimerkiksi lastenkirjallisuuden hahmoissa. Tämän vuoksi on perusteltavaa tutkia, millaisia näkemyksiä lasten kuvakirjallisuus luo sukupuolesta ja sen esiintymisestä, ja onko vallitsevat sukupuolistereotyyppiat läsnä näissä teoksissa.

Sukupuolistereotyyppiat ovat pitkän ajan saatossa muovautuneita käsityksiä sukupuoleen liitetyistä toimintamalleista ja tavoista olla tyttö tai poika (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Sukupuolistereotyyppioiden myötä sukupuolen moninaisuus unohtuu ja sen vuoksi moninaisuus näkyy vielä nykypäivän lastenkirjallisuudessa huolestuttavan vähän. Tulisikin pohtia, millaista mallia luodaan sukupuolistereotyyppioilla lapsille, jotka eivät vielä tiedä sukupuolestaan tai sen moninaisuudesta. Lapsi oppii moniaistisesti eli esimerkiksi näkemällä, kuulemalla, mallintamalla (OPH, 2022), ja siksi lastenkirjallisuudessa luodut kuvat tyttöydestä ja poikuudesta ovat isossa roolissa siinä, millaisen mallin he saavat siitä, kuinka tulisi pukeutua, puhua, käyttäytyä ja näyttää.

Kirjallisuutta on tutkittu paljon eri näkökulmista. Kirjallisuuden tutkimuksessa usein suunnataan tutkimusta eri alueisiin sekä rajataan kirjallisuuden näkökulmaa. Lasten kirjallisuutta ei olla tutkittu niin paljoa kuin yleisesti muuta kirjallisuutta, mikä onkin ihmeellistä, sillä miksi suljemme lasten kirjallisuuden pois kirjallisuuden tutkimuksessa. (Voipio & Laakso, 2017) Katsoessani, millaisia Pro gradu- ja kandidaatin -tutkielmia on tehty, huomasin, että lasten ja nuorten kirjallisuuden tutkiminen on puhututtanut monia opiskelijoita eri näkökulmista. Koikkalainen (2022) sekä Nurmi (2021) ovat molemmat tutkineet sukupuolistereotyyppioiden ilmenemistä lasten kirjallisuudessa. Filipović (2018) on myös tutkinut sukupuolen esiintymistä lasten kirjallisuudessa. Sukupuolen esiintymistä on tutkittu koulukirjoissa myös Tainion & Teräksen (2010) tekemässä raportissa. Tainio & Teräs (2010) tutkivat miten sukupuoli ilmenee ja rakentuu peruskoulun oppimateriaaleissa.

Sukupuolen ilmeneminen ja stereotyyppit ovat siis puhuttaneet myös kasvatusta ja koulutus alalla.

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia sukupuolistereotyyppioita Elsa ja Lauri -kirjasarjan kirjoista. Lasten kuvakirjallisuutta tutkitaan kuvallisen tulkinnan sekä tekstin kautta sisällönanalyysillä. Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, löytyykö kirjoista sukupuolistereotyyppioita, ja jos löytyy niin millaisina ne esiintyvät kirjasarjassa. Sukupuolistereotyyppien tutkiminen on ajankohtaista, sillä sukupuolistereotyyppit ovat muodostuneet pitkän ajan saatossa, eikä niiden tuomat mallit tyttödestä ja poikuudesta ole nykypäinä enää samanlaisia kuin ennen. Sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta olisi tärkeää, että tuomme esiin kirjallisuudessa ja kasvatuksessa myös sukupuolistereotyyppioita rikkovia malleja, jonka vuoksi on hyvä tunnistaa ensin sukupuolistereotyyppioita tukevia puolia. Sukupuolisensitiivinenkasvatus on nostanut päätään esimerkiksi varhaiskasvatuksen alalla, jonka vuoksi sukupuolen ilmenemistä on hyvä tuoda esiin.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Sukupuoli käsitteenä

Lapsen syntyessä voimme määrittää lapselle sukupuolen vain biologisten perusteiden mukaan, sillä emme voi vielä tietää, kuinka lapsi tulee kokemaan sukupuolensa. Lapsi alkaa kolmen vuoden iässä ymmärtämään sukupuolen eroja, jonka myötä hän pystyy alkamaan rakentamaan omaa sukupuoli-identiteettiään. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.) Lasta aletaan kuitenkin ohjaamaan jo syntymästään asti sukupuolen mukaiseen pukeutumiseen ja käytökseen, kuten synnytyssairaalassa laitetaan tyttö lapselle päähän vaaleanpunainen pipo ja poikalapselle sininen (Siippainen, 2022). Lapsen biologinen sukupuoli ohjaa usein aikuisen käytöstä ja toimintaa lapsen suhteen, jonka vuoksi toteutamme tiedostamattakin sukupuolistereotyyppien luomia malleja. (Alasuutari, 2016.) Kasvattaja saattaa varhaiskasvatuksessa tiedostamattaan esimerkiksi jaotella leluja ja leikkejä sukupuolen mukaan (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Lapsi oppii mallintamalla, minkä vuoksi aikuisten malli on tärkeää lapsille, kun he opettelevat sukupuolen tuntemista ja sen moninaisuutta.

Sukupuoleen liittyen sen biologisen taustan lisäksi kokemus sukupuolesta sekä oletukset eli sukupuolistereotyyppit. Sukupuoli ei määritä vain yhtä tiettyä tapaa olla nainen tai mies, vaan nämä tavat ovat usein yleistyksiä ja olettamuksia. Siksi on hyvä ymmärtää sukupuolen moninaisuus ja se, että sukupuolta voidaan toteuttaa niin monella tapaa, kun on ihmisiäkin. Huusko (2012) kuvaa sukupuolen kokemuksia, ilmaisua sekä kehollisia sukupuolen piirteitä siltä tasolta, että nämä ovat laaja kirjo ihmisyyttä, eikä sitä voi sen vuoksi luokitella vain naisiin ja miehiin.

Sukupuolisensitiivisyys on kasvatuksessa tavoiteltavaa, koska sillä tuetaan lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittymistä (OPH, 2022). Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella emme ohjaa lapsia sukupuolen mukaiseen käytökseen, emmekä tuo sukupuolta esiin, ellei sillä ole tilanteessa

merkitystä. (Eskelinen & Itäkare, 2020.) Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella voimme ehkäistä sukupuolittunutta jakoa tyttöihin ja poikiin ja estää sukupuolistereotyyppien vaikutusta omaan käytökseen. Jokainen lapsi ansaitsee samat mahdollisuudet kasvaa ja kehittyä riippumatta sukupuolesta. Sukupuolisensitiivisyydellä ohjaamme toimintaamme lapsiin tasavertaisina yksilöinä emmekä katso heitä sukupuolen näkökulmasta. Lapsella tulee olla mahdollisuus kehitykseen ja valintoihinsa ilman sukupuolen merkitystä (OPH, 2022).

2.1.1 Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli

Sukupuolta määrittäessä on huomioitava sen moninaisuus sekä tulkintatavat. Sukupuolta voidaan määrittää esimerkiksi biologisena, sosiaalisena sekä olla määrittämättä. Biologinen sukupuoli on yksi luokittelu perusta, mutta se ei saa jakaa yksinään ihmisiä lokeroihin, sillä yksilölliset erot on huomioitava. (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Jokainen saa määrittää oman sukupuolensa ja tuoda esiin sen niin kuin parhaaksi näkee. Sukupuoli käsitteenä on hyvä pilkkoa osiin, sen monimuotoisuuden vuoksi. Tässä luvussa käsittelemme sukupuolta biologisesti sekä sosiaalisesti, sillä sen voidaan nähdä avaavan laajalti sukupuolistereotyyppien taustoja. Vilkan (2010) mukaan sukupuoli on monimuotoinen ja sillä on monia ilmenemistapoja myös sosiaalisen ja biologisen määrittelyn lisäksi. Tämä on hyvä pitää mielessä käsitellessä sukupuolta, sillä sen määrittely ei ole täysin yksiselitteistä.

Sukupuoli nähdään yleisimmin vieläkin biologisesta näkökulmasta, jossa sukupuolia on kaksi: nainen/tyttö ja mies/poika. Vilkan (2010) mukaan biologinen sukupuoli muodostuu osa-alueista: geneettinen, hormonaalinen sekä anatominen. Geneettinen sukupuoli määräytyy syntymässä sukusolujen mukaan tytöksi tai pojaksi. Hormonaalinen sukupuoli tulee, siitä mitä hormonia keho tuottaa riippuen sukupuolesta. Anatominen sukupuoli selittyy sisäisillä ja ulkoisilla rakenteellisilla ominaisuuksilla. Tällä perusteella biologinen sukupuoli jakaa ihmiset kahtia naisiin ja miehiin. On kuitenkin mahdollista, että biologisessa sukupuolessa esiintyy poikkeavuuksia, kuten hormonitasapainossa tai ihminen voi syntyä molempiin sukupuoliin tällöin puhutaan intersukupuolista. (Vilka, 2010.)

Sosiaalinen sukupuoli on kokemus ja tunne omasta sukupuolesta sekä sukupuolen ilmaisemista. Vilkan (2010) mukaan sosiaalinen sukupuoli ilmenee käyttäytymiseen liittyvistä ominaisuuksista, kuten roolista, pukeutumisesta, puhettavasta, eleistä, ilmeistä ja tyylistä. Sosiaalinen sukupuoli voi ilmetä biologisen sukupuolen mukaan käyttäytymisrooleina, kuten naisilla feminiinisillä piirteillä, mutta se voi myös olla ristiriidassa biologisen sukupuolen kanssa. Sukupuolistereotyyppisestä näkökulmasta tämänkaltainen vastakkainen käyttäytyminen nähdään kielteisenä, kun taas sensitiivisistä näkökulmista se on neutraalia tai jopa myönteistä. Biologiseen sukupuoleen synnyttään ja sosiaaliseen kasvatetaan (Vilka, 2010). Sosiaalinen sukupuoli muovaantuu kasvaessa ja sitä voidaan muokata sen myötä, miten itse koemme sukupuolen.

Sosiaaliseen sukupuoleen vaikuttaa Vilkan (2010) mukaan kasvatusta, kulttuuri, vanhemmat, varhaiskasvatusta ja muut kasvavan lapsen ympärillä vaikuttavat tekijät. Lapsen kasvuympäristö antaa esimerkkejä ja malleja, siitä kuinka sukupuoli tuodaan esiin, ja kuinka se esiintyy tietyn sukupuolen mukaan. Sukupuolittunut kasvatusta lähtee aikuisten ja ympärillä olevien mallien kautta. On huomiotavaa, että yksittäinenkin hetki voi olla lapselle merkityksellinen ja jäädä mieleen (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Saatamme huomaamattamme tuoda kasvatukseen sukupuolittuneita malleja, kuten annamme tyttölapselle luvan näyttää tunteita, mutta poikalapselle taas sanomme, että ei sinua sattunut. Näiden mallien perusteella lapset luovat sosiaalista sukupuolimalliaan ja tuovat sitä esiin.

2.1.2 Sukupuolistereotyyppit

Biologisesti naisiin ja miehiin jakaminen tuottaa vastakkaisia määrityksiä sukupuolesta, mikä tuottaa stereotyyppisiä oletuksia miehen ja naisen väliseen käyttäytymiseen, toimintaan ja luonteenpiirteisiin (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Stereotyyppit ovat odotuksia, kuinka jonkun henkilön tulisi käyttäytyä tai toimia tietyissä tilanteissa. Stereotyyppit pohjautuvat oletuksiin ja juurtuneisiin tapoihin, joita meille on tullut vastaan yhteiskunnasta, kulttuurista sekä kasvatuksesta. Stereotyyppit ovat erilaisia ympärimaailmaa, jonka vuoksi tutkin stereotyyppioita Suomalaisen kulttuurin valossa. Stereotyyppien mukaan toimiminen on usein meihin sisään rakennettua, jonka vuoksi olisi hyvä pohtia,

että teemmekö asioita, koska niin on opittu, vai onko se vain sisään juurrutettu ajatus siitä, kuinka tulisi toimia.

Sukupuolistereotypiat ovat muodostuneet pitkän ajan saatossa, ja ne ovat muodostuneet sukupuoliroolien perusteella. Heteronormatiivinen ajattelutapa jakaa sukupuolistereotypioista puhuttaessa ihmiset karkeasti kahteen: miehiin ja naisiin, sillä on oletus, että tietyn sukupuolen omaavat henkilöt käyttäytyvät tietyllä tavalla. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.) Sukupuolistereotypiat ovat käytösmalleja ja oletuksia, jotka liitetään näihin binäärisiin sukupuoliin. Naiseuteen liitetään stereotyyppisesti feminiiniset piirteet, kun taas miehet liitetään maskuliinisuuteen ja maskuliinisiin ulkoisiin ja sisäisiin malleihin sekä luonteenpiirteisiin (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Sukupuolistereotypia jakaa sukupuolen hyvin kapeisiin lokeroihin, minkä vuoksi se rajoittaa sukupuolen moninaisuuden näkökulmaa.

Määrittelemme stereotyyppisten luokkien avulla ihmisille ilmeet, eleet, fraasit, puhetavat, kehonkielen ja sukupuolen halut ja tarpeet sen perusteella ovatko he naisia vai miehiä (Vilka, 2010). Feminiinisyys ja maskuliinisuus nähdään toistensa vastakohtina sukupuolta tutkiessa. Voidaan ajatella, että maskuliinisuus on villiä ja rohkeaa kun taas feminiinisyys on rauhallista ja ujoa (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Sukupuolistereotyyppien mukaan naisten tulisi käyttäytyä feminiinisesti ja näyttää feminiinisiltä. Feminiinisyys nähdään hoivaavana, heikkoutena, hiljaisena, kauniina, auttavaisena. Tämän lisäksi on feminiinistä leikkiä nukella, hoivata, käyttää mekkoja, pitkät hiukset sekä rauhalliset leikit ja olemus. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.) Maskuliinisuus puolestaan nähdään teknisenä osaamisena, vahvuutena, rohkeutena, puheliaisuutena, reippaana, komeana, itsenäisenä ja teoreettisena. Lisäksi maskuliinista on autoilla leikkiminen, korjaaminen, lyhyet hiukset, sininen väri ja pukeutumisessa tummat värit sekä housut. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.) Feminiinisyys nähdään myös alempiarvoisena ja ei tavoiteltuna maskuliinisuuteen verrattuna. Maskuliinisuus nähdään ihmisyyden mittana ja parempana kuin feminiiniset piirteet. (Eskelinen & Itäkare, 2020.)

Feminiinisyys ja maskuliinisuus luovat sukupuolen ympärille stereotypioita ja oletuksia, kuinka tietyn sukupuolen edustajan tulisi käyttäytyä. Kun jokin rikkoo näitä oletuksia, se voi aiheuttaa ristiriitaisen tuntemuksen - jos esimerkiksi näkee lapsen, joka pukeutuu dinosauruspaitoihin ja tummiin

sävyihin, mutta onkin biologisesti tyttö. Usein kuvitellaan tietävän jo etukäteen lasten sukupuoli ja heitä ohjataan siihen suuntaan, minkä vuoksi vastakkainen käytös voi tuntua hämmentävältä. Tämän vuoksi on tärkeää tunnistaa stereotyyppiat, jotta voidaan muokata omaa käytöstä ja ajattelua. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.) Stereotyyppioista puhuttaessa on hyvä muistaa myös se näkökulma, että jos joku biologisesti tyttö käyttäytyy feminiinisesti ja haluaa olla feminiininen, ei siinä ole mitään väärää, niin kuin ei myöskään siinä, että hän käyttäytyisi maskuliinisesti. Jokainen saa siis toteuttaa sukupuoltaan niin kuin haluaa – myös varhaiskasvatuksessa.

Sukupuolirooleja esiintyy myös lastenkirjallisuudessa. Feminiiniseksi luokitellut prinsessasadut, joissa prinssi pelastaa prinsessan on tyypillisiä vertauksia maskuliinisen ja feminiinisen roolin välillä. Usein yhdistämme vaaleanpunaiset prinsessasadut ”tyttöjen” kirjoiksi, kun taas supersankarikirjat maskuliiniseksi ”poikien” kirjoiksi. (Apo, 2001.) Erityisesti vanhassa kirjallisuudessa on paljon vanhoja sukupuolimalleja (Apo, 2001), mutta lastenkirjallisuudessa on kuitenkin tapahtunut muutosta 2000-luvun aikana, ja nykyään on mahdollista nähdä lastenkirjallisuudessa jo enemmän naispuolisia sankareita tai toisaalta myös arkoja mieshahmoja. Tällainen muutos on tärkeä askel kohti perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomista ja sitä kautta kohti sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta ja toimintaa.

2.2 Lastenkirjallisuus

Lastenkirjallisuus näyttelee suurta roolia lapsuudessa, nuoruudessa sekä aikuisuudessa. Lastenkirjallisuutta luetaan, katsellaan ja kuunnellaan kodeissa, koulussa, kerhoissa sekä varhaiskasvatuksessa. (Pesonen, 2018.) Sen rooli suomalaisessa kulttuurissa on suuri ja sen pariin kannustetaan. Lapsi saa jo ensimmäisen kirjansa äitiyspakkauksen mukana, jotta hän voi tutustua kirjaan kokeille, maistellen, heitellen sekä kuunnellen. (Suvilehto, 2014.) Lastenkirjallisuus on laaja käsite ja se voidaan luokitella monella tavalla. Usein puhutaan lasten ja nuorten kirjallisuudesta, joka käsittää kaikki kirjallisuuslajit. Kirjallisuus on erilaisia kuvan ja tekstin yhdistelmiä (Suvanto & Ukkola, 2020). Lastenkirjallisuutta on siis paljon ja sitä löytyy laidasta laitaan kauhusta romantiikkaan. (Voipio & Laakso, 2017.)

Lastenkirjallisuus käsittää useat lajit ja se on lapsille ensiaskelel kirjallisuuteen kuuntelijana ja lukijana. Lasten kirjallisuutta kirjoitetaan usealle ikäryhmälle, jonka vuoksi kirjallisuutta on laajasti myös kirjallisuuden lajien lisäksi eri ikätasoille. Kaksivuotiaalle suunnattu kirja on erilainen, kun ajatellaan teini-ikäiselle suunnattua kirjaa. Usein esimerkiksi kuvien määrä vähenee mitä vanhemmalle yleisölle kirja on tehty, ja sen sanavalinnat muuttuvat. Jokainen ikäryhmä on erilainen lukijana ja kuuntelijana, jolloin kirjallisuus on erilaista riippuen sen kohderyhmästä. (Voipio & Laakso, 2017.) Lastenkirjallisuus ottaa kantaa ja kasvattaa, jonka vuoksi kasvattajien ja vanhempien olisi hyvä pohtia kirjojen roolia arvo- ja normikasvattajana (Pesonen, 2018).

2.2.1 Lasten kuvakirjallisuus

Tässä tutkimuksessa keskiössä on lasten kuvakirjallisuus, jossa yhdistyy tekstin ja kuvan tulkinta. Kuvakirjallisuus on kirjallisuuden lajina suosittua lastenkirjallisuudessa, ja sen tarjonta on nykyään monipuolisempaa kuin aiemmin (Heikkilä-Halttunen, 2015). Kuvilla luodaan lapselle mielikuvia hahmoista ja he voivat yhdistää luettua tekstiä kuviin. Heikkilä-Halttunen (2015) kuvaa kuvakirjojen ominaispiirteitä siten, että kuvakirjoissa kuvat ja teksti ovat tasapainossa keskenään. Kuvakirjallisuus avaa lapselle luettua tekstiä, sekä parhaimmassa tapauksessa kuville jätetään kerronnallisesti tilaa, jolloin kuvat kertovat tarinaa tekstin lisäksi. Kuvakirjallisuus lajina on hyvin laaja eikä sille löydy yksiselitteistä käsitettä. Kuvakirjallisuutta on kuvattu kaunokirjalliseksi teokseksi, joka kertoo tarinansa kuvien ja tekstin avulla niin, että vähintään joka aukeamalla on yksi kuva. Kuvakirjaa on myös kuvattu niin, että kuva ja sana muodostavat yhdessä luentovan kokonaisuuden. (Heinimaa, 2001.)

Kuvakirjallisuudessa kuvat ovat yhtä suuressa osassa elämystä kuin tekstikin. Kuvat kirjojen sivuilla ovat taidetta lukijalle. Kirjojen esteettisyys tuo kokemukseen uudenlaista, esteettistä aistikokemusta ja tunnetta kuin vain kirjoitettu teksti. (Heikkilä-Halttunen, 2015.) Kuvista voi myös aistia eri aikakausille tyypillisiä piirteitä. Ajan saatossa voidaan nähdä, kuinka kuvakirjallisuudessa kuvitus muuttuu ja menee eteenpäin sen ajan tyylien mukaan. Esimerkiksi teknologian lisääntyminen on alkanut näkyä nykykirjallisuudessa niiden yleistyessä muutenkin yhteiskunnassa.

Lastenkirjallisuuden kuvitus luo ajan mukaan myös käsitystä sukupuolista ja esimerkiksi niille tyypillisestä pukeutumistyylistä.

Kuvakirjat ovat lapsille mielekästä tekemistä aikuisen kanssa siinä iässä, kun lapsi ei osaa vielä itse lukea. Lapsi kuitenkin ymmärtää jo ennen puhumista, joten on tärkeää, että kirjavalinnat tehdään jo varhain aikuisen toimesta sukupuolisensitiivisyys huomioiden. Leikki-ikäisenä lasta voi opettaa viihtymään kuvakirjallisuuden parissa. Sivujen kääntely, kuvien tutkiminen ja tutun tarinan kerronta itselle ääneen voi viedä lapsen pitkäksikin aikaa mukanaan. (Heikkilä-Halttunen, 2015.) Kun lapsi oppii itse lukemaan, ovat kuvat tukena lapsen lukemalle, ja niiden avulla saadaan luotua kirjaan erilaisia elementtejä, kuten jännitystä, intoa ja dramatiikkaa. Lapsille kirjan sivujen kääntämiseen liittyy aina tietynlainen jännitys, sillä uuden aukeaman kuvat luovat kirjaan uuden tunnelman ja jännityksen siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu.

2.2.2 Lastenkirjallisuuden merkitys lapsuudessa

Lapsille kirja on ensimmäisten vuosien aikana lelu muiden joukossa; sillä leikitään, heitellään, maistellaan ja haistellaan (Heikkilä-Halttunen, 2015). Kirjan merkitys muuttuu kuitenkin lapsen kasvaessa, ja sitä aletaan käyttää sen oikeiden tarkoitusten mukaisesti. Lasten kuvakirjoja luetaan yhdessä aikuisen kanssa, sekä lapsi saa tutkia sitä myös yksin. Kun aikuinen lukee lapselle, on se Heikkilä-Halttusen (2015) mukaan erityinen ja intiimi hetki. Kirjaa lukiessa lapsi ja aikuinen ovat vahvasti läsnä tilanteessa usein lähekkäin, ja heillä on yhteinen päämäärä, jaettu tarkkaavaisuuden kohde.

Lapsen oppiessa itse lukemaan muuttuu kirjojen merkitys vielä lisää. Lastenkirjat tukevat lapsen kielenkehitystä sekä sanavaraston karttumista laajasti. Lasten kuvakirjallisuudessa käytetään rikasta ja monipuolista sanastoa, joka auttaa lasta ymmärtämään sanojen synonyymejä ja erimerkityksiä. (Heikkilä-Halttunen, 2015.) Lasten kuvakirjat ovat tehty usein lapsille opettavaisiksi, ja niissä on jokin sanoma esimerkiksi tunteiden tunnistaminen ja niiden käsittely. Lastenkirjojen avulla voidaan käsitellä lasten kanssa monia asioita, jotka tukevat lapsen ymmärtämistä. (Heinimaa, 2001.) Kuvakirjan avulla voidaan käsitellä esimerkiksi kuolemaa, erilaisuutta tai vanhemman/lapsen

sairautta. Tällaiset kirjat ovat usein tehty ja tarkoitettu niille perheille, jossa aiheet ovat ajankohtaisia ja vaikeasti käsiteltäviä.

Nykypäivänä ymmärrämme sukupuolen moninaisuuden, minkä vuoksi on tärkeää tutkia, kuinka sukupuolen moninaisuus ja sukupuoli näyttäytyvät lastenkirjallisuudessa. Ennen ajateltiin, että lapsi kasvaa geenien varassa, mutta nykytutkimuksen mukaan on voitu todeta, että lapsi kasvaa ja oppii myös ympäristönsä vaikutuksesta. (Huuska, 2012.) Kun aikuiset huomioivat sukupuolisensitiivisyyden ja lapset yksilöllisinä, lapset samalla tuottavat omaa kasvuympäristöään (Huuska, 2012). On siis tärkeää huomioida myös se seikka, että lapsi oppii ja ottaa mallia lastenkirjallisuudesta, minkä vuoksi sitä on tärkeä tutkia ja kyseenalaistaa. Heinimaa (2001) esimerkiksi esittää, että kirjallisuuden avulla on aiemmin istutettu lapsille arvoja ja normeja, mutta myös nykyään kirjallisuuden käyttöön kätkeytyy vaikutuksia lasten asenteisiin ja maailmankuvaan. Siksi on tärkeää olla kasvattajana kriittinen sen suhteen, millaista tietoa ja ajatuksia kirjallisuus sukupuolesta lapsille välittää.

3 TUTKIMUSKYSYMYSET

Tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, kuinka sukupuolistereotyyppit näyttäytyvät valikoidussa lasten kuvakirjallisuusteoksissa. Tutkittavat kirjat ovat Elsa ja Lauri -kuvakirjasarjasta valikoituja. Sukupuolistereotyyppien ilmenemistä ja esiintymistä tutkitaan kuvituksessa sekä kirjoitetussa tekstissä, sillä ne luovat yhdessä tarinan kokonaisuuden. Kuvakirjallisuudessa on merkityksellistä niin kirjoitettu kuin kuvitettukin maisema ja niiden luoma yhteinen tarinallisuus (Heinimaa, 2001). Lasten kirjallisuutta on perusteellista tutkia, sillä se on osa lasten elämää niin kouluissa, varhaiskasvatuksessa kuin kotonakin. Haluan tuoda tutkimuksella esiin sukupuolittuneita käytäntöjä ja sukupuoleen liitettyjä feminiinisiä ja maskuliinisia puolia, joita esiintyy lastenkirjallisuudessa. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa Elsa ja Lauri -kirjasarjassa esiintyvistä sukupuolistereotyyppioista. Sukupuolistereotyyppit voidaan luokitella toimintaan ja ulkoisiin ominaisuuksiin, jonka kautta asettelen tutkimuskysymykseni.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia sukupuolelle stereotyyppisiä ulkoisia ominaisuuksia Elsa ja Lauri -kirjasarjojen hahmoilla esiintyy kuvituksessa?
2. Millaista sukupuolistereotyyppistä toimintaa esiintyy Elsa ja Lauri -kirjoissa kuvituksessa sekä tekstissä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan moniulotteinen. Siihen liittyy monia suuntauksia, tiedonhankinta- ja analyysimenetelmiä ja tapoja tulkita aineistoja. Yhtä oikeaa tapaa laadullisen tutkimuksen luomiseksi ei ole, vaan jokainen tutkija valitsee omat tapansa ja menettelynsä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Kvalitatiivisen tutkimusaineiston analyysi perustuu aineiston sisältöihin sekä sen luonteesiin, ei niinkään laskennalliseen tai numeroihin perustuvaan analyysiin. Tuloksia usein tarkastellaan moniulotteisesti eikä johtopäätöksiä vedetä suoriksi. (Alasuutari, 1995.) Kvalitatiiviselle aineistolle on tyypillistä, ettei sitä muokata numeraaliseen muotoon, vaan sen tulkinnat ovat usein teksteistä, haastatteluista sekä havainnoista tehtyjä. Ei ole kuitenkaan poikkeavaa tutkia numeraalisia aineistoja, kuten tilastoja, mutta tällöin tulkintaa viedään syvemmälle numeroiden taakse. (Juhila, 2021.) Tutkimuksessani tutkitaan lasten kuvakirjallisuutta, jonka vuoksi tutkimuksessa yhdistyvät kuvat sekä kirjoitettu teksti. Tämä perustelee tutkimukseni kvalitatiivista suuntaa.

Tutkimuksessa käytetään sekä aineistolähtöistä että teorialähtöistä analyysia. Teorialähtöinen analyysi valikoitui tutkimukseen sen vuoksi, etten voi tutkia sukupuolistereotypioita ilman, että olen käsitellyt ja pohtinut, mitä sukupuolistereotyyppioilla tarkoitetaan. Aineistolähtöistä analyysia kuitenkin tarvitsen siihen, että voin tehdä tulkintoja aineiston sisällöstä. Aineistosta muodostuneet kategoriat ovat täysin aineistopohjaisia, mutta teen tulkintoja niistä yhdistäen ne samalla tutkimukseni teoriaan. Eskola & Suoranta (1998) kuvaavat aineistolähtöistä analyysia sen pohjalta, että on ymmärrettävä mitä perustietoa haluamme selvittää tutkimuksesta ja miten se näyttäytyy tässä kontekstissa. Kun puhutaan sukupuolistereotyyppioista, voidaan luokitella niitä monella tapaa riippuen erikulttuureista ja taustoista, jonka vuoksi en voi tässä

tutkimuksessa tuoda esille kaikkia sukupuolistereotyyppioiden näkökulmia, vaan tutkijana minun käsitykseni kokemusten sekä teorian pohjalta vaikuttavat tulkinnan tekemiseen.

4.2 Aineiston valinta

Aineistona tässä tutkimuksessa käytän Elsa ja Lauri -kirjasarjan kirjoja. Kirjasarja valikoitui tähän tutkimukseen, sillä sitä löytyy useasta varhaiskasvatuksen instituutiosta. Kirjasarja tuntui myös luontevalta valinnalta, sillä siinä esiintyy päähenkilöinä cissukupuoliset tyttö- ja poikahahmot. Tämä mahdollistaa tutkimuksessa stereotyyppisten maskuliinisten sekä feminiinisten piirteiden tarkastelua yhtä paljon. Kirjasarjaa valittaessa koin myös tärkeäksi sen, että kirjat eivät olisi liian vanhoja, jotta voisin nähdä, onko tyypillisiä sukupuolistereotyyppioita tuoreimmissa kirjoissakin vielä läsnä.

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruussa on välttämätöntä pohtia aineiston kattavuutta. Eskolan & Suorannan (1998) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on yleisen tiedon saavutettavuus, jonka vuoksi aineiston on oltava kattavaa ja sen edustettavuutta ja yleistettävyyttä tulee kyseenalaistaa. Aineiston koolla ei ole niinkään merkitystä laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimus voidaan tehdä todella isosta otannasta tai se voidaan rajata vaikka kahteen ihmiseen. Aineiston tuottamalla tiedolla on suurempi merkitys kuin sen koolla. (Eskola & Suoranta, 1998.) Sen vuoksi olen rajannut tämä tutkimuksen koskemaan vain Elsa ja Lauri -kirjasarjan tiettyjä kirjoja kohtaan, sillä muuten aineiston koko kasvaa liian suureksi. Tähän tutkimukseen sopiva laadullinen aineisto on rajatonta, ja olisi mielenkiintoista tutkia kaikkia lasten kuvakirjoja. Resurssien puitteissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, ja siksi aineisto on rajattu.

Tutkimusaineistoani voidaan luonnehtia valmiiksi aineistoksi, sillä se koostuu lasten kuvakirjallisuudesta. Valmis aineisto on luonteeltaan valmiissa muodossa oleva tuote, jota lähdetään tutkimaan. Lastenkirjallisuus on kulttuurinen tuote, jonka vuoksi sitä voidaan luonnehtia valmiiksi aineistoksi. Kun tutkimuksessa hyödynnetään valmiita aineistoja, voi tutkimus edetä valmiin aineiston kautta tai ideasta, jota haluamme etsiä valmiista aineistosta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tässä tutkimuksessa lähtökohtana

oli ajatus, että haluan tutkia lastenkirjallisuudesta löytyviä sukupuolistereotyyppioita, joka edellytti tähän sopivan kirjan tai kirjasarjan löytämistä. En halunnut valita kirjasarjaa, joka olisi minulle hyvin tuttu entuudestaan, sillä kokisin sen vaikuttavan tutkimukseen kielteisesti. Kirjasarjaa valittaessa kävin useita kirjoja läpi, jotta löytäisin tähän tutkimukseen sopivan.

Kirjat, joita tässä tutkimuksessa käytän ovat:

- 1) Rahikka K., & Sarell N., (2022). Elsa ja Lauri tutustuvat puhelimiin. Kustannus-Mäkelä Oy.
- 2) Rahikka K., & Sarell N., (2019). Elsa ja Lauri riehuvat. Kustannus-Mäkelä Oy.
- 3) Ruuska K., & Sarell N., (2016). Elsa ja Lauri juhlissa. Sanoma Pro Oy.
- 4) Ruuska K., & Sarell N., (2015). Elsa ja Lauri matkustavat. Sanoma Pro Oy.

Tutkimuksessani tutkin edellä mainittuja neljää Elsa ja Lauri -kirjasarjan kirjaa. Kirjat valikoituivat sen perusteella, että halusin tutkimukseen uusimpia sekä vanhimpia teoksia, jotta saisin mahdollisimman laajan kuvan kirjasarjasta. Halusin myös tarkastella, onko vanhempien ja uusimpien kirjojen välillä eroja sukupuolen kuvaamisessa. Valitettavasti Elsa ja Lauri -kirjasarjasta tuli uusiin kirja vuonna 2023, enkä saanut tätä kirjaa käsiini tarpeeksi ajoissa tutkimusta varten. Tämän vuoksi uusimpana kirjana tutkimuksessani toimii vuonna 2022 julkaistu teos. Lainasin tarvitsemani kirjasarjan kirjat Pirkkalan kaupungin kirjastosta lähempää tarkastelua varten.

4.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysiin on käytetty sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on tapa tulkita aineistoa siten, että keskitytään aineiston aiheisiin sekä teemoihin. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää monissa eri tilanteissa ja tutkimuksessani sitä käytetään sekä tekstin että kuvituksen analysointiin. (Vuori, 2021.) Tuomen & Sarajärven (2018) mukaan sisällönanalyysi on laadullisessa tutkimuksessa yleinen tapa analysoida aineistoa, ja lähes jokainen analyysimenetelmä pohjautuu sisällönanalyysiin,

sillä se on laaja tapa tulkita ja luokitella aineistoa. Sisällönanalyysi sopii tutkimukseen, jossa aineistoa ei ole vielä struktuurisesti jäsennelty.

Laadullinen sisällönanalyysi tuottaa tutkijalle aineistosta sisällöllisiä elementtejä, joiden avulla tutkija voi nimetä ja tunnistaa ilmiöitä. Tutkija etsii sisällöllisiä elementtejä tekstistä. Ne voivat olla lyhyitä pätkiä, yksittäisiä sanoja tai laajimmillaan pitkä pätkiä tekstistä. Skaala on siis laaja, mitä voimme tutkia sisällönanalyysia hyödyntäen. Sama periaate pätee kuva-analyysiin. Voimme etsiä kuvista tarkkoja yksityiskohtia tai katsoa kuvaa kokonaisuutena. (Vuori, 2021.) Sisällönanalyysi antaa tutkimukselleni mahdollisuuksia tulkita aineistoa laajasti unohtamatta yksityiskohtia ja niiden tuottamaa dataa. Lastenkirjallisuudessa on usein tyypillistä, että kuvitus on sellaista, että sitä voi tulkita monesta näkökulmasta ja sen eri ulottuvuuksista. Tutkimassani lastenkirjallisuudessa kuvitus ja teksti kulkevat käsikädessä ja siksi onkin tärkeää, että voimme tulkita molempia tarkasti sekä laajemmalla näkökulmalla. Tämä auttaa tutkimuksessa saamaan laajemman ja tarkemman kuvan sukupuolistereotyyppien näkyvyydestä tutkimuksessa.

Sisällönanalyysissä on tärkeä muistaa käydä aineistoa läpi tietyn seikan perusteella. Kun aineistoa tutkitaan, on pidettävä mielessä näkökulma, jonka kautta katsot aineistoa. Toimiva aiheiden nimeäminen ja tunnistaminen tapahtuu usein vasta, kun aineisto on käyty läpi useamman kerran. (Vuori, 2021). Sen avulla aineistoa on myös helppo rajata, sillä laadullisessa tutkimuksessa aineistot ovat laajoja ja mahdollisuuksia tulkita ja kerätä lisää tietoa on loputtomiin (Eskola & Suoranta, 1998).

Kun aineisto oli hankittu kirjastosta, sitä alettiin käymään systemaattisesti läpi. Tätä toistettiin useita kertoja, jotta aineistosta saatiin mahdollisimman kattava kuva. Tämän jälkeen voitiin aloittaa aineiston sisällönanalyysi. Sisällönanalyysille on tyypillistä luoda aineistolähtöisesti aineistolle teemat (Eskola & Suoranta, 1998). Nämä teemat pyrittiin muodostamaan täysin Elsa ja Lauri -kirjojen sisällön pohjalta aineistolähtöisesti, mutta on huomioitava, että myös teoria ja tutkijan tulkinnat ovat saattaneet vaikuttaa näiden teorioiden syntyyn. Teemoittelu kohdistui sekä kuvitukseen että tekstiin. Teemoittelu tapahtuu usein taulukkomuodossa (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Aineistoa läpikäydessä sieltä nousseet samankaltaisuudet yhdisteltiin taulukoin teemoiksi. Aineistosta syntyi kolme yläluokkia, jotka ovat sukupuolistereotyyppien

näkyminen ulkoisessa olemuksessa, toiminnassa ja kolmanneksi esineissä ja leluissa. Nämä yhdistyvät tutkimuksen pääluokkaan eli sukupuolistereotyyppioita vahvistaviin tekijöihin. Olemukseen liittyvästä yläluokasta muodostui vielä kolme alaluokkaa, jotka ovat feminiinisyyteen, maskuliinisuuteen ja tilannesidonnaisuuteen liittyvät ulkoiset sukupuolistereotyyppiat. Toisesta toiminnan yläluokasta erottui seuraavat alaluokat: fyysisen toiminta, tunteiden ilmaiseminen ja luonteenpiirteisiin liittyvä toiminta. Kolmannesta yläluokasta muodostuivat alaluokat liittyen poikien ja tyttöjen sekä sukupuolineutraaleihin esineisiin ja leluihin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa tarkastelen tutkimuksen keskeisiä ominaisuuksia sukupuolistereotypioista. Aineiston tarkastelun myötä olen luonut kolme yläkategoriaa, jonka avulla luokittelen, millaista toimintaa, ulkoista olemusta, esineitä ja leluja sukupuolistereotyyppisesti aineistossa eli Elsa ja Lauri -kirjoissa esiintyy. Käsittelen näitä kaikkia teemoja sukupuolistereotyyppien valossa. Seuraavaksi määrittelen yleisesti kirjallisuudessa esiintynyttä sukupuolistereotyyppiä. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksen muut tulokset luokka kerrallaan. Ulkoisessa olemuksessa otetaan huomioon kirjasarjan hahmojen stereotyyppinen ulkonäkö, pukeutuminen sekä erilaiset asusteet. Tällä tavoin saan vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaavat tulokset stereotyyppisestä toiminnasta. Kolmas luokka tukee molempia tutkimuskysymyksiä, sen avulla saamme kokonaisuuden käsitystä ja kuvaa sukupuolistereotyyppien ilmenemisestä kyseisessä kuvakirjasarjassa. Kaikki luokat luovat yhteydessä kokonaiskuvan sukupuolistereotyyppien ilmenemisestä, ja ne ovat yhteydessä toisiinsa.

5.1 Sukupuolistereotyyppiat

Elsa ja Lauri -kirjoissa seikkailevat tyttö- ja poikalapsi, äiti- ja isävanhemmat sekä kirjasarjassa esiintyy myös muita sivuhahmoja. Kirjasarjasta voi heti kansien perusteella sanoa, että kirjasarja ei ole täysin sukupuolineutraalisti kuvitettu. Sukupuolistereotyyppioita näkyy, jo siinä, että päähenkilöt Elsa ja Lauri ovat ulkoisesti hyvin stereotyyppisiä tyttö- ja poikalapsia. Elsalla on ruskea polkkatukka ja usein stereotyyppisesti tyttöjen vaatteita, kuten mekkoja ja punaisen sävyjä. Laurilla taas puolestaan on lyhyt vaalea tukka sekä pukeutuminen on hyvin tyypillistä stereotyyppiselle poikalapselle.

Tutkin tässä tutkimuksessa sukupuolistereotyyppien ilmenemistä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden näkökulmasta. Feminiiniset piirteet liitän

naisten/tyttöjen toimintaan ja tutkin, kuinka paljon niitä esiintyy kirjasarjan kirjoissa. Maskuliiniset piirteet katson miesten/poikien näkökulmasta. Stereotypioita tulkitaan oletettujen tyttö ja poika hahmojen kautta, sekä sivuhahmojen sukupuolen perusteella.

5.1.1 Ulkoinen olemus

Ulkoisessa olemuksessa tutkin sukupuolistereotyypioiden ilmenemistä Elsa ja Lauri -kirjojen hahmojen ulkonäön ja pukeutumisen perusteella kuvituksesta. Kirjoissa esiintyy paljon sukupuolelle stereotyyppisiä piirteitä niin pukeutumisessa, ulkonäössä kuin tavassa pukeutua. Pukeutuminen on hyvin stereotyyppistä, niin väritykseltään kuin vaatetyyleissä. Ulkonäkö hahmoilla on myös stereotyyppistä. Jokaisesta hahmosta pystyy päättelemään hahmon sukupuolen pelkästään pukeutumisen ja ulkonäön perusteella.

Tyttö- ja naishahmoilla kirjojen kuvituksessa esiintyy paljon feminiinisiä ja naisille sukupuolistereotyyppisiä piirteitä. Naispuolisilla hahmoilla on lähes aina kuvituksessa mekko, hame tai tunika. Mikäli naishahmo on pukeutunut housuihin ja paitaan, on niissä usein silti sukupuolelle tyypillisiä värejä sekä kuvioita. Esimerkiksi Elsalla on päällään housut ja paita, mutta paidan kuvitus on sydänkuviainen. Toisessa esimerkissä mummolla on vihreä villapaita, mutta se on täynnä kukkakuviota. Nämä vaatteiden kuvitukset ohjaavat vaateen liitettäväksi naisille tyypillisiin kuvioihin, vaikka päällä olisi maskuliinisesti tyypillinen vaatetus on se saatu kuvituksella ja väreillä muutettua feminiiniseksi. Naishahmojen vaatteiden väritys on feminiinisesti tyypillisesti vaaleita sävyjä, vaaleanpunaisen ja punaisen sävyjä sekä hentoja väriyhdistelmiä. Kaikilla naishahmoilla on pitkät tai puolipitkät hiukset, jotka on usein laitettu siististi. Hiukset on usein laitettu hienosti erilaisille kampauksille tai kammattu vapaasti alaspäin. Hiuksista löytyy myös koristeita kuten pinnejä ja rusetteja. Naishahmojen kengät ovat feminiinisesti tyypillisesti korkokenkiä tai avokastyypisiä. Lenkkareita ja kumisaappaita kuvituksessa esiintyy myös, mutta niiden väritys on usein punainen, keltainen tai muu vaalea sävy.

Poika- ja mieshahmoilla esiintyy paljon sukupuolistereotyyppisiä maskuliinisiä piirteitä pukeutumisessa, ulkonäössä sekä tavassa pukeutua. Kaikilla mies hahmoilla on päällään aina housut ja paita. Vaatteiden väritys on

hyvin tyyppillisen maskuliininen eli paljon tummia sävyjä varsinkin aikuisten vaatteissa. Poikalasten vaatteissa esiintyy väritykseltään kirkkaita värejä, jotka ovat stereotyyppisesti tyyppillisiä poikalapsille, kuten vihreät ja siniset paidat. Vaatteiden sävyt ovat usein myös vastavärejä, joka tekee pukeutumistyylistä maskuliinisempaa. Miehisyyttä aikuisilla on myös korostettu parran kasvulla sekä lyhyellä tukalla. Kaikilla mies hahmoilla on kuvituksessa lyhyt tukka eikä yhdelläkään kuvituksen mies hahmoista ole hiuskoristeita, jotka ovat perinteisesti feminiiniseen tyyliin sopivia. Mieshahmoilla on jaloissaan lähes poikkeuksetta lenkkarit. Mies hahmoilla ei ole pukeutumisessa käytetty koruja tai muita koristeita.

Elsa ja Lauri juhlassa (2016) sekä Elsa ja Lauri riehuvat (2019) kirjoissa pukeutumisessa esiintyy rooli- sekä juhla-asuja. Juhla-asut kirjassa on esitetty niin, että naishahmoilla on kaikilla mekko tai hame, hiukset laitettut, koruja, ballerinat tai korkokengät sekä hiuskoristeita. Mieshahmoilla puolestaan on kauluspaitoja, housut, puvunkengät tai lenkkarit, kravatti ja hiukset arkisesti. Sukupuolistereotyyppien valossa naisilla on hyvin feminiininen ja koristeellinen pukeutumistyyli, kun taas miehillä on maskuliininen eikä niin laittautunut tyyli. Pukeutumisesta huomaa, että naisilla on päällään värikkäitä kukkamekkoja, kun taas miesten pukeutuminen on hillitympää.

Rooliasut eivät esiinny kirjassa täysin sukupuolistereotyyppisesti, vaan siitä löytyy myös poikkeavuuksia. Sukupuolistereotyyppisiä asuja löytyy esimerkiksi tyttölapsilta, jotka ovat pukeutuneet prinsessaksi, kukaksi ja keijuksi. Pojista, joilla on sukupuolistereotyyppinen asu, löytyy kuvituksesta supersankari ja robotti. Sukupuolineutraaleja asuja löytyy erilaisten eläinten muodossa. Sukupuolistereotyyppioita rikkoviakin asuja löytyy. Esimerkiksi Elsa on pukeutunut merikapteeniksi, yksi tyttö on pukeutunut dinosaurukseksi ja yksi tyttö supersankariksi tyllihameen kera. Sukupuolistereotyyppioissa on kuitenkin tyyppillistä ja hyväksyttävämpää, että nainen/tyttö pukeutuu maskuliiniseen asuun, kun taas poika/mies pukeutuisi feminiiniseen. Tutkimuksen tulokset vahvistavat myös tätä käsitystä, sillä yhdelläkään poikalapsista ei ole feminiinistä asua, mutta tyttölapsilta löytyy stereotyyppisesti maskuliinisia asuja.

Kirjojen kuvituksista löytyy paljon sukupuolistereotyyppioita, eikä niitä ole enempiä tai vähempiä riippuen kirjasta tai sen julkaisuvuodesta. Yksi tutkimustulos onkin, että Elsa ja Lauri -kirjasarjassa ajalla ei ole merkitystä

sukupuolistereotyyppien ilmenemiseen ulkoisessa olemuksessa, vaan kirjasarja on pysynyt tyylilleen uskollisena. Sukupuolittunut olemus on hyvin läsnä kirjoissa ja se näkyy hyvin nopeasti yleisilmettäkin tarkastelemalla. Feminiinisesti pukeutuvat tytöt ja naiset on kuvattu lähes täysin sukupuolistereotyyppien mukaan sekä miehet maskuliinisuuden näkökulmasta. Sukupuolistereotyyppien rikkovaa ulkoista olemusta ei kirjoissa esiintynyt lähes ollenkaan, lukuun ottamatta rooliasuja.

5.1.2 Sukupuolistereotyyppien toiminnassa

Tutkiessani kirjan hahmojen toimintaa vastaan sillä toiseen tutkimuskysymykseeni. Tutkin toimintaa sekä kirjoitetusta tekstistä että kuvista. Toiminta näyttää sukupuolistereotyyppien kontekstissa siten, että maskuliininen fyysinen toiminta yhdistetään vilkkauteen, tunteiden piilotteluun, kovaäänisyyteen, tottelemattomuuteen, sotkuisuuteen ja fyysiseen työhön. Sukupuolistereotyyppisesti feminiininen toiminta kuvataan hennoksi, auttavaseksi, tyttö uskaltaa näyttää tunteet, hoivaa, kuuntelee, on passiivinen ja arvostaa kauniita asioita.

Fyysinen aktiivisuus näyttää kirjan teksteissä ja kuvissa melko tasaisena elementtinä nais- ja mieshahmojen välillä. Kuvituksesta kuitenkin voidaan huomata, että Lauri on enemmän fyysisesti aktiivinen kuin Elsa. Esimerkiksi Elsa istuu sohvalla ja Lauri taas pää alaspäin tuolilla. Lauri roikkuu vanhempien jaloissa, kun Elsa istuu penkillä. Yleinen riehuminen ja leikkiminen voidaan tämän tutkimuksen kontekstissa laskea fyysiseksi aktiivisuudeksi. Lauri leikkii usein kirjassa ja riehuu enemmän kuin Elsa. Lauri leikkii lentokoneella kirjoissa, kun Elsa odottaa matkalaukkujen saapumista. Kohdissa, joissa voidaan erottaa fyysistä aktiivisuutta lasten välillä, on aina niin, että Lauri on toiminnallisempi kuin Elsa.

”Voi kun te olette kasvaneet”, sanoo Heikki-eno Elsale ja Laurille. ”minä osaan jo lukea vähän”, sanoo Elsa ylpeänä. ”Ja minä olen oppinut hyppimään yhdellä jalalla”, ilmoittaa Lauri ja näyttää taitonsa.” (Juhlissa, 2016).

Fyysinen työ on myös sukupuolittunutta. Se kuvataan niin, että miehet ja pojat jaksavat tehdä fyysistä työtä, kun taas naiset ja tytöt hoitavat vähemmän fyysiset työt. Kirjassa kuvataan esimerkiksi seuraavasti:

”Lauri ja Antti järjestelevät katsomon television eteen. Mummu asettelee pöydälle leffaherkkuja.” (Tutustuvat puhelimiin, 2022).

”Elsa ja mummu keksivät juonen.” (Tutustuvat puhelimiin, 2022).

”Lauri ja Antti järjestävät kuvauspaikan.” (Tutustuvat puhelimiin, 2022).

Edellä mainituissa sitaateissa näkyy, että kirjassa kuvataan, että mieshahmot järjestelevät ja kantavat tavaroita. Naishahmot suunnittelevat ja istuvat. Fyysisen työn eroja ei tule esiin muissa kirjan teksteissä tai kuvissa. Yhdessä kirjan kohdassa tuodaan kuitenkin esiin hoivanäkökulmaa. Elsa sanoo raskaana olevalle tädilleen, että haluaisi hoivata lasta, kun se syntyy. Lauri kuitenkin tokaisee tähän vain, että ei halua vaihtaa kakkavaippoja. Tämä kuvastaa kärjistettyjä sukupuolirooleja, siitä kuinka naiset haluavat hoivata lapsia.

”Elsa valitsee piikullisen mekon. Hän pukee sen ylleen ja harjaa hiuksensa.” (Juhlissa, 2016).

”Laurilla on legoleikki kesken, eikä hän haluaisi pukeutua juhlavaatteisiin.

”Miksen voi laittaa jalkapalloshortseja?” Lauri ihmettelee.” (Juhlissa, 2016).

Tässä kuvataan sitä, kuinka Lauri leikkii eikä tottele vanhempiaan pukeutumisessa, kun taas Elsa kiltisti tekee niin kuin vanhemmat hänen odottavan toimivan. Sukupuolistereotypia siitä, kuinka Elsa tyttönä on kiltti ja tekee niin kuin vanhemmat haluavat kuvaa feminiinistä puolta tyttöydessä, kun taas Lauri ei tottele, joka on maskuliiniseksi luettu piirre. Tottelevaisuus ja kuuliaisuus esiintyvät myös muissa kirjan kohdissa, joissa Elsalle riittää yksi varoitus, mutta Laurille täytyy sanoa monta kertaa.

”Elsa lopettaa hölmöilyn, mutta Lauri yrittää vielä huutaa prööt, prööt.”

(Riehuvat, 2019)

Myös tunteet ja niiden ilmaiseminen näkyvät kirjoissa yhtenä sukupuolistereotypiaa rakentavina tekijöinä. Tunteet mielletään feminiinisenä

piirteenä. Elsan tunnemaailmaa kuvataan kirjassa esimerkiksi sanoin: pelottaa, jännittää, harmittaa, on hauskaa ja ei jaksa. Laurin tunnemaailmaa kirjoissa kuvataan esimerkiksi sanoin: on hauskaa, rohkea, pettyy ja suuttuu. Laurin tunnemaailmaa kuvataan kirjoissa suppeammin ja hänen tunnemaailmansa on suurimmaksi osaksi iloista. Elsan tunteita taas kuvataan laajemmin.

”Elsalla ei ole enää hauskaa. Lauri tuhoaa koko kaupan. ”Lopeta!” Elsa komentaa, mutta Lauri vain riehuu ja huutaa: ”Makkaroita kakkaroita kaikille!” Elsaa alkaa itkettää” (Riehuvat, 2019).

”Elsaa pelottaa kävellä yksin metallinpaljastimen läpi. Lauri näyttää mallia ja kävelee rohkeasti sen läpi, eikä kone piippaa.” (Matkustavat, 2015).

Toiminnan sukupuolellisia luonne-eroja Elsan ja Laurin välillä näkyy myös yksittäisissä hetkissä tekstissä sekä kuvituksessa. Elsa on järjestelmällinen, auttavainen, kuunteleva ja totteleva. Nämä näkyvät yksittäisissä kirjan teksteissä sekä kuvituksissa. Lauria kuvataan enemmän villinä, tottelemattomana, sotkuisena, kovaäänisenä sekä hetkessä eläjänä. Sukupuolistereotyyppien valossa Elsan ja Laurin välinen toiminta on sukupuolittunutta ja siinä on piirteitä sukupuolistereotyyppien ilmenemisestä. Yläpuolella oleva sitaatti kuvaa myös, sitä kuinka Lauri on rohkea ja Elsaa pelottaa. Tämä on tyypillinen sukupuolistereotyyppiä, siitä kuinka miehet ovat rohkeita ja pelottomia ja naiset arkoja.

”Nam, onpas herkullista”, Lauri toteaa ja lusikoi mansikkakakkua suuhunsa niin innokkaasti, että kermavaahtoa on poskissa asti. (Juhlissa, 2016).

”Lauri ei osaa päättää, mitkä lelut hän valitsisi, mutta onneksi Elsa auttaa päätöksenteossa.” (Matkustavat, 2015).

Sukupuolistereotyyppien ilmeneminen fyysisessä toiminnassa muiden kuin Laurin ja Elsan osalta ei ole niin selkeää. Useassa kohtaa äiti sekä isä komentavat, hoivaavat ja tukevat lapsiaan. Myöskään sarjan muut lapset eivät erotu kirjasta sukupuolistereotyyppien valossa erityisemmin toiminnan kannalta. Toiminnan kuvauksissa ei ollut eroja uusimpien ja vanhimpien kirjojen välillä.

5.1.3 Esineet ja lelut

Kirjoissa hahmoilla on käytössään erilaisia tavaroita, esineitä ja leluja. Esineet ja lelut liittyvät osittain ulkoiseen olemukseen, sillä ne ovat joidenkin hahmojen omia. Ne kuitenkin voidaan myös liittää toimintaan sen kautta, mitä niillä tehdään, ja miten ne esiintyvät kirjoituksessa sekä kuvissa. Leluja voidaan luokitella stereotyyppisesti tyttöjen ja poikien leluihin, myös sukupuolineutraaleja leluja on kirjoissa jonkin verran. Luokittelen esimerkiksi normaalit eläinlelut sukupuolineutraaleiksi, ellei niihin ole lisätty värien tai koristeiden muodossa muita ominaisuuksia. Elsan ja Laurin lelut kuvataan aineistossa hyvin sukupuolittuneesti.

Elsan lelut ovat väritykseltään vaaleanpunaisia, liloja sekä niissä on muita pehmeitä värejä. Elsalla on kirjasarjassa leluina poneja, nalleja, pöllö, pupu ja koira. Elsan lelut ovat siis pääpiirteissään sukupuolineutraaleja, mutta niiden väritys sekä yksityiskohdat tekevät niistä sukupuolittuneita. Esimerkiksi Elsan nallella on kukka päässä sekä mekko yllään. Laurin lelut kuvataan myös hyvin sukupuolittuneesti. Väritykseltään ne ovat tummempia ja sävyinä esiintyy usein vihreää ja sinistä. Laurin leluja ovat dinosaurukset, raketti, pallo, leijona, mato ja karhu. Laurillakin on sukupuolineutraaleita eläimiä, mutta niiden väritys ja muut elementit sukupuolittavat niitä. Laurilla on esimerkiksi koira, jolla on silinterihattu päässä.

Aineistossa ei kuvata sitä, kuinka Elsa leikkii leluilla. Hänellä ne ovat usein kädessä tai vieressä. Laurilla taas lelut ovat usein leikinomaisesti kädessä sekä sotkuisesti ympärillään. Kirjoissa kuvituksessa esiintyy myös lasten leluja, mutta niistä ei voi sanoa ovatko ne Elsan vai Laurin. Lelut ovat kuitenkin hyvin sukupuolittuneita, kuten autoja, dinosauruksia ja vaaleanpunaisia yksisarvisia. Niistä ei kuitenkaan voi päätellä, kumman lapsen ne ovat, minkä vuoksi en ole ottanut niitä huomioon tässä tutkimuksessa.

Elsan ja Laurin vaatteiden lisäksi heillä on käytössään reput. Reppujen väritys ja kuviointi on kuvattu myös sukupuolittuneesti. Elsalla on vaaleanpunainen leppäkerttureppu ja Laurilla puolestaan sinivalkoinen dinosaurusreppu. Lasten lakanat ovat myös heteronormatiiviselle sukupuolikäsitykselle tyypillisen sävyiset. Elsalla on lilat pussilakanat ja Laurilla

vihreät. Sukupuolittuneet väritykset ovat hyvin läsnä lasten tavaroissa sekä esineissä koko aineistossa.

Lapset ohjaavat myös toimintaansa sukupuolittuneiden esineiden kautta. Lapset ovat ullakolla, josta Lauri löytää keinuhevosen ja Elsa hienoja hattuja. Heidän mielenkiinnonkohteensa esiintyvät tässä selkeästi. Laurille nousee varastosta esiin toiminnallinen puuhevonen, kun taas puolestaan Elsalle hieno puettava asuste. Leikissä Elsa valitsee pukeutua keijuprinsessaksi ja laittaa päällensä siivet sekä kruunun ja Lauri pukeutuu taikuriksi. Myös siis leikkivälineet ja -roolit vahvistat aineistossa sukupuolistereotyyppioita.

”Täällä on Lululle hyvä lelu”, Lauri huudahtaa ja vetää nurkasta keinuhevosen” (Tutustuvat puhelimiin, 2022).

”Elsa tutkii vanhoja matkalaukkuja. Yksi on täynnä hienoja hattuja.” (Tutustuvat puhelimiin, 2022).

Kirjojen sivuhenkilöillä sukupuolittuneet esineet ja tavarat eivät erotu yhtä selkeästi. Äidillä ja isällä on molemmilla olkalaukut. Ainoa sukupuolelle tyypillinen piirre tässä on se, että isän laukku on sininen ja äidin punainen. Äidin ja isän rooli esineiden ja tavaroiden suhteen on tässäkin tapauksessa hyvin sukupuolineutraali, eikä heillä erotu selkeitä sukupuolelle tyypillisiä esineitä tai tavaroita. myös muilla sivuhahmoilla on kuvattu tavarat sukupuolineutraalisti.

6 POHDINTA

6.1 *Pohdintaa ja tutkimustulokset*

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, ilmeneekö sukupuolistereotyyppioita lasten kirjasarjassa Elsa ja Lauri. Tutkimuksessa tarkasteltiin sukupuolistereotyyppioita ulkoisessa olemuksessa sekä toiminnan näkökulmasta. Ulkoisella olemuksella haluttiin selvittää, näyttäytyykö sukupuolistereotyyppiat kuvituksissa sekä voimmeko tunnistaa stereotyyppioita lasten vaatetuksessa, ulkonäössä ja muissa ulkoisissa piirteissä. Sukupuolistereotyyppistä toimintaa tarkasteltiin kuvituksen sekä tekemisen kautta. Toimintaa tarkasteltiin monista näkökulmista ja siihen liitettiin fyysinen aktiivisuus, fyysinen olemus, tunteet ja luonteenpiirteet. Tarkastelin tutkimuksessa myös esineitä ja asioita sekä niiden käyttöä. Esineet ja asiat tuottivat lisää informaatiota molempiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksessa saatiin vastaukset kumpaankin tutkimuskysymykseen.

Sukupuolistereotyyppioiden ilmenemistä tutkittiin eri näkökulmista ja päätulokseksi saatiin, että tulokset vahvistivat sukupuolistereotyyppioita kirjoissa paljon etenkin päähenkilöiden Elsan ja Laurin hahmoilla. Vähemmän sukupuolistereotyyppioita ilmeni sivuhahmoilla. Sukupuolistereotyyppioita ilmeni molempien tutkimuskysymysten osalta ja ne tukivat toisiaan sukupuolistereotyyppioiden kokonaisvaltaisen kuvan hahmottamisessa. Sukupuolistereotyyppioiden ilmenemistä on tutkittu myös muissa tutkimuksissa ja saatu saman kaltaisia tuloksia, siitä kuinka sukupuolistereotyyppiat ja sukupuolittuneet roolit ovat yhä läsnä. (ks. Filipović, 2018.) Sukupuolistereotyyppioita tutkittiin maskuliinisesta ja feminiinisestä näkökulmasta sekä stereotyyppioiden luomista malleista näyttää, käyttäytyä, pukeutua ja toimia. Tutkimuksessa oli myös tarkoituksena selvittää, onko kirjasarjan uusimpien ja vanhimpien painosten välillä eroja sukupuolistereotyyppioiden ilmenemisessä.

Tulokseksi saatiin, ettei eroja löytynyt. Sukupuolistereotyyppit ilmenivät samalla tavalla vanhimmissa ja uusimmissa teoksissa.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla tutkin ulkoista olemusta. Ulkoista olemusta tutkiessa tarkastelin kirjan hahmojen pukeutumista, ulkonäköä ja asusteita. Ylitapio-Mäntylä (2012) kuvaa sitä millaisia ulkonäöllisiä oletuksia stereotyyppit luovat sukupuolen ympärille. Ulkoisessa olemuksessa ilmeni runsaasti sukupuolistereotyyppioita maskuliinisesta ja feminiinisestä näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksista voidaan havaita, että maskuliinisuus näkyy kuvituksessa vahvasti miesten- ja poikien ulkonäöllisissä piirteissä, kuten tumman sävyisessä vaateuksessa ja karvoituksessa. Feminiinisyys näkyy havaintojen pohjalta myös vaateuksessa sekä asusteissa. Ylitapio-Mäntylä (2012) kertoo vaatteiden sävyn ja värimaailman vaikutuksesta sukupuolen näkökulmasta, kuinka poikien vaatekaappiin huomaamattakin kertyy tumman sävyisiä vaatteita ja tyttöjen vaatekaappiin punaisen sävyisiä.

Tämänkaltainen kuvaaminen voi kuitenkin olla vahingollista varhaiskasvatuksessa, koska Ylitapio-Mäntylän (2012) mukaan nykyäänkin tyttöihin ja poikiin kohdistuu erilaisia odotuksia arjessa. Kasvattajan olisi tärkeää pyrkiä tunnistamaan ja rikkomaan tämän kaltaisia oletuksia. Maskuliinisuus ja feminiinisyys näkyvät kirjan kuvituksessa selkeästi tyttö- ja poikahahmojen ulkonäössä eroavaisuuksina pukeutumisessa ja ulkonäössä. Feminiinisyys ja maskuliinisuus eivät kuitenkaan ole toistensa vastakohtia, vaan ne ovat ihmisen piirteitä, jotka näyttäytyvät jokaisella yksilöllä omalla tyylillään riippumatta onko sukupuoli tyttö vai poika. (Ylitapio-Mäntylä, 2012). On kuitenkin huomioitavaa, että lasten ulkonäöllisissä piirteissä feminiiniset ja maskuliiniset tavat pukeutua on hyvin paljon läsnä ja ne näkyvät kirjasarjan kuvituksessa, eikä poikkeavuuksia tässä ilmene.

Sukupuolistereotyyppinen toiminta ilmeni tutkimustuloksissa kolmessa eri luokassa. Fyysinen aktiivisuus on mielletty vahvasti maskuliiniseksi piirteeksi (Jokinen, 2010), mitä kirjan kuvitus ja teksti tukivat. Mieshahmot olivat kirjassa aktiivisemmassa valossa esitettyjä, kun taas naishahmoja kuvattiin enemmän passiivisessa näkökulmassa. Käsitys fyysisestä aktiivisuudesta ja sen liittämistä sukupuoleen on väärää, sillä emme voi todeta, että sukupuolella olisi merkitystä lapsen aktiivisuuteen. Sukupuolistereotyyppien valossa tämä on kuitenkin yleinen oletus, joka vaikuttaa aikuisen käytökseen lasta kohtaan.

Tällaiset toimintatavat tulisi varhaiskasvatuksessa rikkoa tasa-arvoisen ja yksilöllisen kohtaamisen saavuttamiseksi (Siippainen, 2022).

Tutkimuksesta voidaan päätellä, että työnjako miesten ja naisten välillä on vieläkin stereotyyppisesti luokiteltavissa. Sen mukaan naiset hoitavat lapsia ja miehet tekevät raskaat fyysiset työt. Tuloksista ilmeni, että kirjassa tytöksi määritelty Elsa koki mieluisaksi lapsen hoivaamisen, kun taas Lauri näki hoivaamisen epämieluisaksi työksi. Tämä vahvistaa yhteiskunnassamme edelleen läsnä olevia ennakoasenteita naisten ja miesten vastakkaisista työrooleista. Käsityksen mukaan naisen tehtävä on olla kotona ja hoitaa kotia ja lapsia, kun mies hoitaa fyysisesti raskaat työt. (Ylitapio-Mäntylä, 2012.) Tämänkaltaiset asenteet ja roolit eivät saa näkyä varhaiskasvatuksessa kielteisessä valossa, vaan hoivatyön ja fyysisen työn tulisi olla tasa-arvoista ja sukupuolesta riippumatonta.

Tutkimustuloksissa ilmeni, että luonteenpiirteet sekä tunteet ovat myös kuvattu sukupuolittuneesti naiseuden ja miehyden näkökulmasta. Kirjan naishahmolla tunteita kuvataan laajemmin ja heillä tunteet näyttäytyvät enemmän kuin mieshahmolla. Tunteiden ilmaistaan sukupuolistereotyyppien valossa feminiiniseksi piirteeksi. Suomalainen sanonta ”isot pojat eivät itke” kuvaa hyvin sukupuolistereotyyppiä poikuuden tunne-elämän stereotyyppiä. (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Varhaiskasvatuksen näkökulmasta jokaista lasta tulisi tukea tasa-arvoisesti tunteiden kehityksessä. Kasvattajan tulee huomioida lapsi yksilönä yksilöllisten tarpeiden näkökulmasta, riippumatta sukupuolesta sekä tukea ja kasvattaa lapsia yhdenvertaisesti (OPH, 2022). Luonteenpiirteisä sukupuolistereotyyppiset erot näkyvät vilkkautena, päättäväisyytenä, ujoutena ja hiljaisuutena. Nämä tulokset näkyvät myös tutkimustuloksissa. Luonteenpiirteet ovat jokaisella lapsella yksilöllisiä, minkä vuoksi niiden lokeroiminen stereotyyppisiin voi olla haitallista.

Lelut ja esineet osoittautuivat tutkimustuloksissa sukupuolistereotyyppiä vahvistavaksi aiheeksi. Lelut ja esineet olivat sukupuolittuneita ja niiden käyttö osoittautui sukupuolelle tyypillisillä tavoilla. Ongelmallista lelujen ja esineiden sukupuolittuneisuudessa on se, että aikuinen määrittää lapselle etukäteen, millaisilla leluilla he saavat leikkiä, eikä lapsi saa valita lelujaan itse (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Lapselle tulisi antaa mahdollisuus valita itse, millaisilla leluilla he leikkivät, ja millaisiin vaatteisiin he haluavat pukeutua. Aikuisen roolin tulisi

tilanteessa olla kannustava, ja hänen tulisi hyväksyä lapsen valinnat, sillä aikuinen saattaa huomaamattaan toimia sukupuolistereotyyppioita vahvistaen sen sijaan, että pyrkisi rikkomaan niitä.

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli tuoda esiin vallitsevia sukupuolistereotyyppioita ja nähdä miten ne ilmenevät lasten kirjallisuudessa. Tutkimuksessa ei tarkasteltu sukupuolistereotyyppioita rikkovia ominaisuuksia, jonka vuoksi niitä ei esitelty tutkimuksessa suuremmin. Kasvatuksen näkökulmasta on hyvä muistaa, että sukupuolistereotyyppiat ovat yhteiskunnan normeja sukupuolesta eikä, niiden ilmenemisessä ole mitään väärää. On kuitenkin hyvä tarkastella millaista mallia ja roolia tuomme esiin sukupuolesta, jotta voimme toteuttaa kasvatusta sukupuolisensitiivisesti. Lasten kirjallisuus ei ole ainoa malli sukupuolen esiintymisestä. Joten on hyvä muistaa myös kasvattajan oma esimerkki, sekä se kuinka voimme monella tapaa tuoda sukupuolen moninaisuutta esiin. Lapsille tulee tarjota samat mahdollisuudet kasvuun ja kehitykseen riippumatta sukupuolesta, sitä kautta voimme edistää tasa-arvoa varhaiskasvatuksessa (Ylitapio-Mäntylä, 2012)

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisen toiminnan tulee ulottua tutkimuksen jokaiseen vaiheeseen, ja tutkimuksen tulee olla vastuullisesti toteutettu, jotta sitä voidaan pitää luotettavana ja laadukkaana (TENK, 2023). Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan luotettavuutta voidaan arvioida tutkijan itsensä kautta, ja siksi tutkijana tarkastelenkin ennako-oletuksiani jatkuvasti koko tutkimuksen ajan. Tutkijan tuleekin olla Sarajärven ja Tuomen (2018) mukaan eettisesti sitoutunut koko tutkimuksen ajan.

Tutkimuksen aineistonkeruun tein oman valinnan perusteella, mutta jäin kuitenkin pohtimaan, olisiko ollut tutkimukseni kannalta luotettavampaa valita aineisto ulkopuolisen tahon, kuten kirjaston suosituksen mukaan. Aineistonkeruu on perusteltu tutkimuksen tarkoituksella: oleellista oli saada lastenkirjallisuutta aineistoksi, jotta sitä oli mahdollista ja mielekästä tulkita. Aineistonkeruu on siis toteutettu tarkoituksenmukaisella poiminnalla (Eskola & Suoranta, 1998), mikä on osaltaan rajannut tutkimuksen otoskokoa sopivaksi, mutta niin, että tutkimukseen on saatu tarpeeksi oleellista tietoa. Tutkimuksen

aineiston voi todeta olleen kattavaa, sillä aineisto vastasi tutkimuksen kumpaankin tutkimuskysymykseen, jotka oli tarkoitus selvittää. Tämä perustelee kokonaisuudessaan tutkimukseni luotettavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.

Aineiston analyysimenetelmä on perusteltu metodologiaosuudessa, mikä tukee osaltaan luotettavuutta. Eskola ja Suoranta (1998) muistuttavat, että luotettavuuden kannalta on tärkeää, että analyysivaihe on kuvattu tarkasti. Teemoittelu on kuvattu analyysiosassa niin, että joku muu voisi toistaa sen tarvittaessa. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan tällä tarkoitetaan tutkimuksen reliabiliteettia. Myös sisällönanalyysi on perusteltu menetelmänä sopivan tähän laadulliseen tutkimukseen.

Tutkimuksen luotettavuuteen analyysivaiheessa liittyvät tutkijan ennakkoletukset ja tutkijan oma näkemys teoriasta. Ne saattavat vaikuttaa tutkimuksen lopullisiin tuloksiin, mutta tutkimuksessa kuitenkin teemoittelun teemat tehtiin aineistolähtöisesti, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. On kuitenkin huomioitava, että tutkijan ajatukset ovat voineet vaikuttaa teemoihin ja teoriaan tiedostamatta tutkimuksen taustalla. Analyysi on tehty täysin sisällön pohjalta, joten kirjojen kirjoittaja ja kuvittaja on jätetty analyysin ulkopuolelle. Uskottavuus luotettavuuden arvioijana tarkoittaa, että tutkijan tulee tarkastella, vastaavtko hänen tulkintansa tutkittavan käsityksiä (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkimuksessani kuitenkin tutkittiin kirjallisuutta, joten tätä on hankalaa tarkastella. Tutkimustuloksia on kuitenkin tarkasteltu ennakkoluulottomasti, ja tehdyt tulokset saavat tukea toisista sukupuolistereotyyppistä tutkineista tutkimuksista, ks. esimerkiksi Filipović, (2018).

6.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Tässä tutkimuksessa tutkimme stereotyyppien ilmenemistä lastenkirjallisuudessa. Tutkimuksen lopuksi olisi kuitenkin hyvä pohtia mitä jatkotutkimuksia voisi tutkia aiheen tiimoilta. Tutkimuksen tulokset toivat ilmi, että sukupuolistereotyyppien ilmeneminen on vielä nykypäivän lastenkirjallisuudessa läsnä. Tämän tutkimuksen aineistosta havaittiin, että sukupuolistereotyyppiat olivat vahvasti läsnä ja näkyivät esimerkiksi kuvituksessa. Siksi olisikin jatkossa mielenkiintoista verrata tämän tutkimuksen tuloksia,

johonkin toiseen lastenkirja sarjaan. Sukupuolistereotyyppioita voitaisiin myös tutkia kaikista Elsa ja Lauri -kirjasarjan kirjoista.

Tutkimuksestani kävi ilmi, että sukupuolistereotyyppiat olivat vahvasti liitettävissä kirjan päähahmojen Elsan ja Laurin välille. Tutkimuksessa eroja sukupuolen ilmenemisessä tutkittiin vain tästä näkökulmasta lasten välillä. Voisi olla ajankohtaista kuitenkin tutkia myös lasten välillä olevaa ikä eroa. Voisiko sukupuolistereotyyppioihin viitatus esimerkiksi vilkkaus ja tottelemattomuus olla enemmän riippuvaisia lasten iästä kuin sukupuolesta. Lauri on kirjassa nuorimmainen, joka vielä opettelee tunteiden näyttämistä ja hallintaa kun taas Elsa on vanhempi ja hän ymmärtää näiden merkityksen.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino.
- Alasuutari, M. (2016). Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa M., Husso, & R., Heiskala. (2016). *Sukupuolikysymys*. Gaudeamus.
- Apo, S. (2001). Klassinen saduntraditio. Teoksessa M., Suojala, M., & Karjalainen. (2001). *Avaa lastenkirja!: johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käytäntöön*. Lasten keskus.
- Eskelinen, M., & Itäkare, S. (2020). "Pidetään huolta ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja" Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2).
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Filipović, K. (2018). Gender Representation in Children's Books: Case of an Early Childhood Setting. *Journal of Research in Childhood Education*, 32(3), 310–325. <https://web-s-ebshost-com.libproxy.tuni.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=a91e24ed-41df-4ef4-bdd3-494eacbda192%40redis>
- Heikkilä-Halttunen, P. (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Atena.
- Heinimaa, E. (2001). Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa M., Suojala & M., Karjalainen. (2001) *Avaa lastenkirja!: johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käytäntöön*. Lasten keskus.
- Huuska, M. (2012). Sukupuolen moninaisuuden ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa L., Tuovinen, O., Stålström, J., Nissinen, & J., Hentilä. (2022) *Saanko olla totta?: sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus*. Gaudeamus Helsinki University Press.

- Jokinen, A. (2010). Kriittinen mies- ja maskuliinisuuden tutkimus. Teoksessa T., Juvonen, L.-M., Rossi, & T., Saresma, (2010). *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino.
- Juhila, K. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Analyysitavan valinta ja yleiset analyysitavat. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 11.4.2023
- Koikkalainen, I. (2022). Sukupuoliroolien representaatiot Tatu ja Patu - kuvakirjasarjojen teksteissä ja kuvituksessa. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto. Trepo.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/139145/Koikkalainenlida.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Nurmi, E. (2021). ”Tytöillä on tukkanapsuja, pinnejä, rusetteja ja koristeita, sillä tytöillä on pitkät hiukset.” Sukupuolen representaatiot Anneli Kannon Viisi villiä Virtasta -kuvakirjasarjasta. Pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Trepo.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/125230/NurmiElsa.pdf?sequence=2>
- Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Pesonen, J. (2018). Lasten kirjallisuus normeja vahvistamassa ja haastamassa. Teoksessa. Kyrölä, K., Leppänen, T., Kähkönen, L., Miettinen Sari, Kontturi, K.-K., Järviluoma, H., Linkinen, T., Donaldson, K., Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A.-M., Ojala, H., Saresma, T., Ahlfors, J., Salminen, A., & Laukkanen, A. (2018). *Feministisen pedagogiikan ABC : opas ohjaajille ja opettajille*. Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV – menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>
- Siippainen, A. (2022). Sukupuoli ja ikä. Teoksessa. M., Koivula, A., Siippainen, P., Eerola-Pennanen, & M. L., Böök, (2022). *Valloittava varhaiskasvatus : oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (3. korjattu ja laajennettu painos.). Vastapaino.

- Suvilehto, P. (2014). Kirja kasvun välineenä – suomenkieliset ensikirjat 1970–2010-luvuilla. *Journal of Early Childhood Education Research*, 3(2).
- Suvanto, A. & Ukkola, S. (2020). Kirjallisuus alle kouluikäisen lapsen kielenkehityksen tukena. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapola & S. Ukkola (toim.), *Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. PS-kustannus.
- Tainio, L. & Teräs, T. (2010). Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa. Elektroninen aineisto. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/126079_sukupuolijasennys_perusopetuksen_oppikirjoissa_0.pdf Viitattu: 29.4.2023
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Vilkka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/120050/978-952-03-1533-7.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Voipio, M., & Laakso M. (2017). Lasten- ja nuortenkirjallisuutta tutkimassa. *Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti Avain*, 3, 3–5.
<https://doi.org/10.30665/av.66376>
- Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Analyysitavan valinta ja yleiset analyysitavat & Teoreettis-metodologiset viitekehukset. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 11.4.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012). *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. PS-kustannus.

6.4 Aineistolähteet

- Rahikka, K., & Sarell, N. (2019). *Elsa ja Lauri riehuvat*. Kustannus-Mäkelä Oy
- Rahikka, K., & Sarell, N. (2022). *Elsa ja Lauri tutustuvat puhelimiin*. Kustannus-Mäkelä Oy

Ruuska, K., & Sarell N. (2016). *Elsa ja Lauri juhlissa*. Sanoma Pro Oy.

Ruuska, K., & Sarell N. (2015). *Elsa ja Lauri matkustavat*. Sanoma Pro Oy.